

Als de standaardtaal verdamppt

Taalhistoricus Joo van der Horst (Universiteit van Leuven) schreef dit jaar een boek over de taal. Het heet *Het einde van de standaardtaal*. Daarin voorziet hij dat de huidige standaardtaal ophoudt te bestaan. Die, zegt hij vanuit Leuven, verdamppt. Eeuwenlang was er in Nederland en andere Europese landen een zogenoemde standaardtaal. Die taal was exclusief de norm en was onderzogen aan vrij scherp afgestemde afspraken, bijvoorbeeld over uitspraak en grammatica. Dat gaat binnenkort over, voorspelt Van der Horst, die met zijn lezingen over het boek veel losmaakt. „Kennelijk voldoet de standaardtaal niet meer en accepteert de samenleving diverse variaties van een taal. Binnen een taal gaan dan meerdere normen ontstaan die uitwaaiers over de maatschappij.” In de schrijftaal is het Nederlands als standaardtaal nog wel stevig aanwezig, maar

ook daar is ze aan het divergeren, stelt Van der Horst. Een probleem is de veelaligheid in combinatie met de verstaanbaarheid. In België volgde een groep allochtonen onlangs een inburgeringscursus. Maar toen ze op de markt in Brugge gingen winkelen, bleken ze het Brugs niet te verstaan. Men stapte naar de rechter. De cursus was nutteloze investering gebleken en men eiste het geld terug. Van der Horst: „We zullen dergelijke verstaanbaarheidsproblemen moeten zien te overwinnen.” Ook voor Nederland geldt: Wat voor soort Nederlands gaan we aanbieden? Waar het Nederlandse parlement zich druk over maakt, is taalverloeding en grove terminologie. Het Nederlands verandert er niet van of Wilders nu wel of niet aan het woord is, vindt Van der Horst. „Maar de democratie is er niet mee gediend.”

Het sportveld is een van de plekken waar veel wordt gevloekt. FOTO GPD/MARIE THERIE KIERKELS

Platte taal in een vlak land

door Marie Verheij

Niet alleen de burger bezondigt zich aan weinig verheffende woorden. Ook door toedoen van parlementariërs verloedert de taal. In een poging een dam op te werpen tegen de vergroving van het vocabulaire willen sommigen in de Tweede Kamer de 'lijkenregeling' in ere herstellen. Dat is een lijst van woorden die in het debat en in de notulen niet zijn toegestaan. Het effect valt te betwijfelen.

In de trein naar Utrecht schuiven vier vrouwen en een man die een beurs gaan bezoeken gezellig bij elkaar. Ze zijn onmiskenbaar van reformatorische huize, praten tamelijk luid en lachen voortdurend. Er heerst rust in de coupé en een aantal mensen luistert mee met het gesprek dat zich tussen het vijftal ontspint. Een jonge dame domineert de conversatie, die over van alles gaat, zoals over de laarzenmode van het jaar („vind ik niet leuk”) en over laptopcrashes („toch overal een back-up van maken”). De hilariteit stijgt ten top als een flesje drank in een tas blijkt te lekken. Drink het dan toch leeg, wordt geadviseerd. „Liever niet, want dan moet ik de hele dag piesen”, repliciert de vrouw. Wat er met het flesje gebeurt, valt niet te zien, maar het wordt in ieder geval niet leeggedronken.

***
Iets verderop zitten twee tienermeiden. Ze dragen strakke spijkerbroeken, gympen en slepen ieder een grote tas met zich mee. Hun wimpers zijn beladen met een aandoenlijk dikke laag zwarte mascara. Ze fluisteren in hun eigen geheimtaal, waaruit valt de decoderen dat ze een dagje naar de grote stad Utrecht gaan. De een spreidt haar handen voor zich uit. Haar zwartgelakte nagels springen in het oog. Die van haar vriendin zijn felroze. Het meisje met de zwarte lak wijst op een nagel die ze heeft vernakd bij het lakken. Met het grootste gemak rolt er een aan seks verwante term uit haar mond. Haar vriendin vertelt een verhaal en laat daarbij een bekend drie letters tellend woord vallen. Plotseling liggen ze dubbel van de pret en wijzen ze naar buiten. Daar, in de wei, lopen „schapen met een blauwe reet.” De aangemerkte dieren grazen onbekommerd voort, onkundig van het feit dat ze spoedig ter slachtbank zullen worden geleid.

ZELFS HOOGOPGELEIDE MENSEN BEZIGEN PLATTE TAAL

Wie een oor te luisteren legt in de openbare ruimtes van het Koninkrijk der Nederlanden, gaat misschien naar huis met de gedachte dat het best meevalt met de taalverruwing. Maar degene die achter die ogenschijnlijk van fatsoen opgetrokken façade kijkt, moet die conclusie bijstellen. Over de hele linie van het publieke domein is de verruwing in het spreken de laatste decennia toegenomen, stelt socioloog en ethicus Bas van Stokkom (Universiteit van

Nijmegen) op grond van onderzoek. Hij heeft het over taal in brede zin: van verbaal tot lichaamstaal. „Het is zelfs zo erg dat het leven in menige woonkruis aanhoudende overlast een hel kan worden.” Controlemechanismen om de gedragsverruwing te beteugelen, halen weinig uit, zegt hij. De samenleving wordt informeler en het gedrag assertiever en egoïstischer. Dat leidt weer tot een olopemde spiraal van taalverruwing. „Zelfs hoogopgeleiden spreiden een dubbelheid ten toon die je niet zou verwachten. Zij doen hun best *streetwise* over te komen en zijn niet vies van machovertoon. Wie zich in onze liberale maatschappij tegen dat assertieve en brutale gedrag verzet, wordt voor een zedenprediker uitge- maakt.”

Het dagblad *Trouw* meldde dat Nederlanders kampioenen zijn in vloeken en schelden op het internet. In andere landen gaat het er een stuk beschaafder aan toe. Of we willen of niet: we banaliseren onze eigen taal en overtreffen elkaar in superlatieven van taalverkrachting. Parlementariërs doen net zo hard mee. Voor steeds meer Kamerleden is echter de maat vol. Ze willen niet langer door collega's het predicaat gek en krankzinnig krijgen opgeplakt. Sommigen dringen er daarom op aan de zogenoemde lijkenregeling in ere te herstellen. Dat is een protocol dat bestaat uit een lijst van woorden die in het debat en de notulen niet zijn toegestaan. Begin deze maand voegden vijf politieke partijen (VVD, CDA, PvdA, ChristenUnie en SGP) de daad bij het woord. Zij riepen in een brief hun collega's op geen grove taal te gebruiken in het parlement en zich aan de normen van fatsoen te houden. Van Stokkom: „Natuurlijk sta ik achter zo'n taalprotocol in de Tweede Kamer, maar of het zal helpen, betwijfel ik. Als je het doet, doe het dan zonder al te veel aplomb. Anders bereik je een tegenovergesteld effect.”

***
Hartje Rotterdam. De ochtend komt tot leven. Kasteleins slaan de deuren open; stoelen worden op de terrassen geschoven. Op de ruit van het bruine café Oude Binnenweg hangt een plakkaat met huisregels. „Het valt best mee met agressieve taal”, zegt Nancy Pronk, die een dag in de week de bar bedient. „Je hebt wel eens een woordenwisseling, maar als het uit de hand loopt, worden mensen er meteen uitgezet.” Taalverruwing heeft volgens haar te maken met leeftijd. „Hier komt een ouder publiek, van wie de meeste mensen al jaren vaste

klant zijn. Ze zijn vriendelijk, we kennen ze en we hebben er geen last van.” Huub Veeneman heeft een ander verhaal. De persvoorlichter op het hoofdkantoor van de politie Rijnmond in Rotterdam vindt het „supertriest” wat hij dagelijks hoort en wat zijn collega's naar hun hoofd krijgen gesmeten. Het gebeurde vanochtend nog. Zijn collega's betrapten een man die een fiets aan het demonteren was. Hij werd aangehouden en geboeid in een busje naar het politiebureau gebracht. Wegens poging tot fietsdiefstal. Onderweg begon de dader verbaal van zich af te bijten.

De politie onderscheidt op zo'n moment van confrontatie drie gradaties: schelden, persoonlijke bedreiging en bedreiging met de dood. „We letten er tegenwoordig meer op en brengen het naar buiten. Tegen de dader wordt meteen nog een aangifte gedaan”, zegt Veeneman. „Kankerjood” en „vuile homo” scoren het hoogst. „Als je als agent thuis te maken hebt met kanker, heeft dat bijvoorbeeld heel veel impact.” Vorige week liep Veeneman met twee journalisten langs een cellenblok. De scheldwoorden waren niet van de lucht. Op persoonlijke titel wil hij kwijt dat een protocol misschien betuttelend lijkt, maar dat niet is. „Het is goed dat er zoiets komt. Het kan een bewustwording op gang brengen over wat je zegt.”

HET BELERENDE VINGERTJE WERKT MEESTAL AVERECHTS

Op het station van Delft hangt een affiche van de Bond tegen het vloeken. „Als er een vloek valt breekt er iets”. In Veenendaal reageert woordvoerder Peter Smit van de negeentigjarige oud-bond enthousiast op het „prachtige initiatief van vijf partijen om te komen tot een gedragscode die verdergaande taalverruwing een halt moet toeroepen.” De bond plakte er meteen een actie aan vast en stuurde alvast een set gele kaarten naar Kamervoorzitter Verbeet. „Want het belerende vingertje werkt meestal averechts en dus moet je een goed initiatief met ludieke en aansprekende middelen ondersteunen.” Volgens een onderzoek van de Bond tegen het vloeken is grove taal op de televisie sinds 2003 met 44 procent toegenomen. Koplopers zijn Comedy Central, jongerenzender BNN en Veronica. Daar staat weer tegenover dat de publieke omroep het in 2007 ten opzichte van 2006 veel beter deed. De taalverruwing nam er met 21 procent af. Waar wordt het vaakst gevloekt? Peter Smit pakt het in het voorjaar verschenen boek

Krachttermen van Piet van Sterkenburg erbij. De lexicoloog geeft aan dat sociologen stellen dat „hoogstwaarschijnlijk het meest gevloekt wordt op sportvelden, in stadions, in het verkeer, op het schoolplein, bij eerste-hulpdiensten, in cafés, bij gemeentelijke sociale diensten, bij ruzies, na gebruik van drugs, in laveloze dronkenschap of uit balorigheid en uit angst en woede. Er is meestal sprake van verzet tegen de gezagsdragers in een klein conflict waarin de frustraties en irritaties hoog oplopen.”

***

De trein komt aan in Leiden. Op het perron staan twee conducteurs. Taalverruwing? Het is hen niet vreemd, ze horen wel eens wat. „Ik ben eerst drie jaar conducteur in de trein geweest. Je krijgt van alles naar je hoofd geslingerd. Het is niet leuk meer.”

GEDRAGSCODE IN PARLEMENT IS SYMBOOLPOLITIEK

Ronald van Raak is Tweede Kamerlid en woordvoerder Binnenlandse Zaken van de Socialistische Partij. Hij is geen voorstander van een gedragscode tegen taalverruwing in het parlement. „Als socialist moet je altijd fatsoenlijk zijn”, legt hij uit. „Ik hoef geen verantwoording af te leggen aan de Tweede Kamer, wel aan mijn leden en mijn eigen kiezers. Daar hoort voor de SP een eigen stijl en een eigen optreden bij en die vrijheid moet ik hebben. Ik vertegenwoordig niet het parlement, maar mijn kiezers. Als „goed katholiek” vloekt Van Raak nooit. Betrapten anderen hem op respectloos of kwetsend taalgebruik, dan mogen zij hem daar acuut op aanspreken, stelt hij. Van een code wil hij niet weten, want het parlement is volgens hem een podium en bestaat bij de gratie van verschillen en van strijd. Als een partij zelf een gedragscode wil invoeren, dan is daar niets op tegen. Een gedragscode beschouwt hij als symboolpolitiek. Je moet juist zelf het goede voorbeeld geven en het debat aangaan, vindt hij.

***

Johan pakt zijn mobieltje uit de zak van zijn lange regenjas. „Hoe is het?” „Hoezo?” „Ja”. „Precies.” „We zijn langs geweest toen we naar Daan gingen.” „O, maar het komt toch wel weer goed?” „Hoe is het met pa?” „O, dan verveelt hij zich?” „Ik? Ik zit nu in de trein. Had wat afspraken. Ik spreek je nog.” „Nou, groeten aan pa. Doeit.” Een onschuldige conversatie tussen moeder en zoon waarin geen onvertogen woord valt.

Schelden en tieren vooral op internet en in conflictsituaties

KANKERJOOD EN VUILE HOMO SCOREN HET HOOGST